

MAJZIK ANDREA

Tatár attitűd - tatár mentalitás

Az idő rövidségére és a téma jellegére való tekintettel nem a mongolok egészét, csupán a Magyarországra törő tatárokat mutatom be a szemtanú kortársak leírásai, ismertetései alapján.

Milyenek voltak valójában a tatárok, milyen magatartás, viselkedés és modor jellemezte azt a népeiséget, amely 1241 télutóján a Vereckei hágón megjelent, népünket megtizedelte, IV. Béla királyt futásra kényszerítette, és neve még ma is gyászos emlékeket ébreszt a magyarságban?

Elsőként külső megjelenésükről: arcuk széles, bőrük fehér, mellkasuk hatalmas, felettébb ijesztő, veszedelmes ábrázatúak. Az álluk szőrtelen, az orruk pisze, szemük apró, szemvágásuk egészen a szemöldökig emelkedik. Hajukat kétoldalt farkocsba fogják, a fejük többi részét körbeborotválták. Lábszáraik rövidek és görbék, gyalogláshoz nem szoktak.

A férfiak és az asszonyok ruházata hasonló szabású, Bukarán gyapotkelméből vagy brokátból készült. Hozzá tartozott a prémbunda, amely a mindennapos öltözködés kelléke volt.

A lányokat és a fiatal asszonyokat nehezen lehetett megkülönböztetni a férfiaktól, mivel hozzájuk hasonlóan öltözködtek. Az asszonyok földig nyitott, hosszú ruhát hordtak, aranyból vagy ezüsből, esetleg fából készült dísz fejrevalót viseltek, a férfiak előtt e nélkül nem mutatkoztak.

A tatárság fegyverzete a lovas harcmódorhoz igazodott. Vértetük bikabőrből, lemezesen készült, amely az ellenség fegyverétől szinte áthatolhatatlan és nagyon biztonságos. Vas és bőrsisakot, görbe kardot, tegezt és íjat használtak. Nyílvesszőik a korabeli magyarokénál mintegy négy ujjnyival hosszabbak. A nyílvessző végén mérgezett fém, csont vagy szaruhegy biztosítja az ellenség ruházatán való áthatolást.

A csatákban fekete és fehér zászlókat visznek magukkal, amelyeken állatdíszek találhatók. Karddal és lándzsával kevésbé bánnak jól, nyilaik éppen a feléptés miatt messzebre repülnek, mint más népek harcosaié. Lovaik kistermetűek, jól idomítottak, erősek, jól bírják a koplalást és a fáradtságot. Hadmenetben vagy az ellenség üldözésekor nem jelentett akadályt a folyókon való átkelés sem: ehhez csónak formájú, vesszőből készült, nyers állatbőrökkel bevont alkalmatosságot használtak.

Élelmezésük egyszerű, az evéssel-ivással jóformán semmit sem törődtek. A kenyértől "undorodnak". Tiszta és tisztátalan állatok húsát megkülön-

böztetés nélkül fogyasztják, lővérral megaltatott tejet isznak. Ünnepeiken sótlan húst tálnak, sós húslémártással. Az élelmet igazságosan osztják szét. Jóllehet gyakran részegeskednek, de ekkor sem veszekednek és verekednek.

A mindennapi életben hallgatagon járnak-kelnek, egymást tiszteletben tartják. Kevés szót ejtenek, szinte némán viselkednek. A vezéri szót követik, a családőre hallgatnak. A kényeskedést nem ismerik, s perlekedés szinte ismeretlen közöttük. Asszonyaik rendszeresen tisztálkodnak, nem hangoskodóak, némelyikük azonban tréfálkodás közben igen csúf és ocsmány szavakat is használ.

Hogyan viselkednek az idegenekkel szemben?

Általában megvetik őket, a velük való kapcsolatban a dölyfösség, a fondorlatosság és a ravaszság a jellemző. Lobbanékonyak, hazugok, képmutatók és terveiket bámulatosan tudják leplezni. Az esküt vagy szerződést alig vagy egyáltalán nem tartják be, nem ismerik az igazságérzetet. A legyőzöttekkel szemben kegyetlen döntéseket hoznak, haragosak, dühösek és hirtelen felindulásukban cselekednek, nem mérlegelnek. Szinte mindig az ellenség teljes elpusztítására törekednek, nem tanúsítanak tiszteletet a női nem, a gyermekek és az öregek iránt, egyforma kegyetlenséggel gyilkolnak le mindenkit.

Csatáikban sok esetben asszonyik is részt vesznek, nem maradnak el a férfiatól, jól kezelik a nyilat, megülik a lovat, az ütközetekben lelkesebbek a férfiaknál és sohasem futamodnak meg. A tatár nőharcosok az ellenség asszonyaival, lányaival kegyetlenebbül viselkednek, mint a férfiak. Ha ugyanis olyan nőt látnak, akinek az arca, alakja szebbnek tűnik, féltékenységből megölik. Másokat - főleg a szolgának alkalmasakat - megcsonkítják, orrukat levágják. A vadság és kegyetlenség a gyermeknevelésben is megjelenik. Gyermekeiket a fogoly gyermekek megölésére tanítják és biztatják. A gyilkolás szenvedélye tehát már gyermek korban kialakul.

Hogyan folyt le a harcuk az ellenséggel?

A tatárok taktikájára leginkább a cselvetés a jellemző. Az ellenség számára kiszámíthatatlan kavarodás látszatát keltették, holott voltaképpen a vezérek zászlójelzésekkel irányították a hadmozdulatokat. Mivel nyilaik hatótávolsága nagyobb volt, mint ellenfeleiké, a csatát nyílzáporral indították. Igyekeztek az ellenség zárt sorait megbontani, csoportokra szakítani. Ha a nyílzáporral elborított ellenség soraiban zavar keletkezett, akkor gyors lovaikkal létszámbeli túlsúlyt hozva létre rohamoztak és eldöntötték a csata sorsát. A felbomlott ellenséges csoportokat egyenként számolták fel vagy kényszerítették megfutamodásra. A menekülő csoportokat bekerítő hadmozdulattal semmisítették meg (ez ismert a kalandozó magyarok harcmodorából is).

Az ellenséges területek megszerzése után a városokat, falvakat színlag elhagyták, de miután a lakosság visszatért rejtékhelyéről, a tatárok is előbújtak és az embereket elpusztították, javaikat elvették. Magyarországon amikor megtalálták a király pecsétjét, ennek felhasználásával hamis okmányokat készítettek, és ezzel csalták elő az elmenekült lakosságot. Levelükben büntetlenséget ígértek, amelyet nem tartottak be, hanem az előmerészkedőket leöldösték. Így járt Nagyvárad, Esztergom és több Duna menti település lakossága.

A leigázott, illetve fogoly férfiakat az újabb harcban meguk elé kényszerítették, mögöttük húzódtak meg, ezzel is kímélve saját harcosaikat és zavarba hozva a megtámadottakat. Az ilyen elővédekből a harc során visszavonulókat leöldösték; így bántak a magyarokkal, oroszokkal, izmaelitákkal és a kunokkal is. Máskor, hogy az ellenséget megtévesszék, lovakra kitömött bábukát ültettek, amelyek létszámbeli fölény benyomását keltették, sőt olykor kísérteteknek, szörnyeteknek tűntek, és ezzel is félelmet keltettek. Más esetekben egy-egy lovas 10-20 vezetéket lovat irányított, csapatuk létszáma így is a valóságosnál többnek tűnt.

Kedvenc cselvetéseik egyike az volt, hogy saját csapatukból az ellenség elé csak néhány lovaszt küldtek. A kiküldött lovasok az ellenség feltűnésekor nem bocsájtkoztak harcba, hanem megfutamodást színélve elmenekültek, azokat maguk után csalták. A menekülőket üldöző ellenséges csapat előtt a tatár sereg utat nyitott, majd körbe zárva számolták fel a törbeccsáltakat. Az elfogott ellenségnek ritkán kegyelmeztek. Néhány művelt papot maguk közé fogadtak, de őket is szolgai munkára kényszerítették, sőt a korábban említett hamis leveleket is velük írtatták meg.

A leigázott népeket a tatár települések határszéleire telepítették, hogy az ellenség esetleges támadását ők fogadják elsőnek. A várak ostromainál - ha tehették - nagyszámú ostromgépeket vonultattak fel, főleg a kőhajítókat használták.

A legyőzött ellenséggel szemben irgalmat nem ismertek, nem kímélték az előkelőket, a katonákat, megölték a papokat is. Nem egyszer embertelen kínokat okozva megégették az elfogottakat, másokat könyörtelen módon lefejeztek. A templomokat legtöbbször felgyújtották, a szentségeket, ereklyéket eltaposták, felforgatták a szentek sírjait. A felszentelt ruhákból asszonyaiknak, lányaiknak köntöst varrtak. Az elfogott nőket olykor templomokba hurcolták és ott gyalázták meg őket, majd velük is végeztek. Nem egyszer fejszével, karddal szabdalták szét a gyermekeket, asszonyokat és öregeket.

(Az előadásra való készülésemkor összevettem a tatárokról szerzett ismereteimet a kalandozó magyarokról való ismereteimmel, ebből megállapítottam, hogy sok hasonlóság található közöttük. Ez nem a véletlen

műve, hanem az életforma, a természeti és társadalmi környezet befolyásának hatása, amely kiváltotta a közös jegyeket. A tatár sereg 1241-es magyarországi bevonulása épp olyan veszélyt jelentett népünkre - amely államiságában már fejlettebb országnak számított - mint őseink kalandozása a korabeli Európára.)

A tatár mentalitást elsősorban az erőszakosság, a fondorlatosság, a kegyetlenség oldaláról mutattam be és az a korabeli magyarországi és európai feljegyzésekre alapul. Találkozhatunk azonban számos, ezektől eltérő, a tatárokat emberségesebbeknek bemutató ábrázolásokkal is később, amikor az ún. mongolkori utazók (Plano Carpini, Marco Polo stb.) eljutnak a tatár birodalom különböző pontjaira, s életközeli felírják tudósításaikat.